

HOOFSTUK 6

Soeklig op 'n Pastoraal - Narratiewe benadering

*"...a story is not simply a story.
It is also a situated action in itself,
a performance with illocutionary effects."
- Gerken & Kaye*

1. Inleiding

In hierdie hoofstuk word ook aangesluit by Browning(1991:51) se sistematiese beweging waar literatuurstudie gedoen sal word oor die pastoraal-narratiewe benadering.

- Ek doen in die eerste afdeling navorsing oor die ontwikkeling van die narratiewe benadering aan die hand van die linguistiese teorie. Daarna probeer ek aantoon hoedat die narratiewe benadering in die praktyk funksioneer. Omdat dit vir die doel van hierdie navorsing nodig was om ook in ander kulture navorsing oor misdadageweld te doen, sluit ek onder hierdie punt 'n afdeling oor interkulturele gespreksvoering en die narratief in.
- In die tweede afdeling kwalifiseer ek die narratiewe benadering met die woord *pastoraal*. Daar word gekyk watter klem die woord pastoraal op die narratiewe denke het.
- Deurentyd word die navorsing toegelig met toepaslike gevallestudies.

2. Narratiewe benadering

Wanneer mense vir berading kom, het hulle altyd 'n storie om te vertel. Hoe die berader op hierdie storie reageer, beïnvloed die hele terapeutiese proses wat gaan volg. Tradisioneel het die berader sy rol gesien as 'n raadgewer. Dit is in lyn met eerste- en selfs tweede-orde denke soos ek reeds in hoofstuk twee bespreek het. Met die ontwikkeling van modernisme na post-modernisme het daar ook in die narratiewe benadering, nuwe deure oopgegaan. Die narratiewe benadering is nie net nog 'n metode wat aangeleer word nie, maar dit word eerder 'n nuwe denk- en leefwyse. "Dit gaan hier om 'n verstaan (epistemologie) en benadering tot die werklikheid" (Müller:2000:55). Die Pastoraal-narratiewe metode is nie noodwendig gebou uit nuwe prosedures en tegnieke nie. Dit is eerder 'n vars verstaan van pastorale werk.

Pienaar (1996:221-223) noem onder andere die volgende voordele van die gebruik van hierdie benadering:

- Dit sluit by die basiese bestaansmodus van die mens aan. Freedman en Combs (1996:42) sê: "People are born into stories." Die sosiale en historiese konteks waarbinne die mens leef, nooi hulle uit om stories te vertel en te onthou en om party stories nie te vertel nie. "So natuurlik as wat dit vir 'n spinnekop is om 'n web te spin en vir 'n mier om 'n miernes te ontwerp, is dit vir die mens om verhale te vertel"(Pienaar:1996:221).
- 'n Holistiese siening van die mens word deur die narratiewe benadering moontlik gemaak omdat die verlede, hede en toekoms op een punt saamgetrek kan word.
- Die narratiewe benadering sluit nou by 'n hermeneutiese denkwysie aan.

- ❑ Dit gaan in die narratiewe ook oor singewing.
- ❑ In die narratiewe benadering is die terapeut nie die deskundige en die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, die ontvanger nie. Die narratiewe benadering gee aan die gesin 'n unieke geleentheid om die vertolker van hulle eie verhaal te wees.
- ❑ Die pastoraal-narratiewe benadering hou rekening met die gesin se reg om sy eie verhaal te vertolk, maar ook met die reg wat die pastor, wat die Christelike tradisie verteenwoordig, om die gesin se storie met God se verhaal in aanraking te bring.
- ❑ Die narratiewe benadering maak 'n omvattende verstaan van die gespreksgenoot moontlik. "Om iemand se verhaal te verstaan, is om die betekenis van die handeling en die denkproses daaragter te verstaan(Pienaar:1996:223).

2.1 Ontwikkeling van die Narratiewe benadering aan die hand van linguistiese teorie

Die ontwikkeling van die Narratiewe teologie is redelik jonk wanneer dit met die ander vakdissiplines in teologie vergelyk word. Dit was eers in 1941 dat Richard H. Niebuhr in sy boek "The Meaning of Revelation" oor die waarde van die narratiewe modus geskryf het, toe hy ondersoek ingestel het na die relevansie van historiese gebeurtenisse op huidige ervarings. Stroup verwys hierna as hy skryf: "What Niebuhr did was to suggest a clue, a category not previously explored, which subsequently kindled the imagination of many theologians. In recent years numerous theological articles and books have appeared which make use of the category of story or narrative" (Stroup:1981:71).

Sederdien het teoloë die narratiewe teologie laat funksioneer onder andere as inleiding tot die Godsdienswetenskap, as manier om Bybeltekste te lees en te verstaan, as deel van die sistematies-teologiese denke en veral ook as deel van die pastoraat (Stroup:1981:71-89).

Dit was egter eers toe mense soos Milton Erickson, Charles V. Gerkin, Michael White en Ivan Boszormenyi-Nagy op die toneel verskyn het, dat daar 'n paradigmaperverskuiwing plaasgevind het. Gerken(1991:107) het 'n verband getrek tussen die frustrasie met die modernisme en die ontstaan van die narratiewe paradigma. Waar die modernisme klem lê op die objektiewe rede van die mens wat alles reduksionisties wil verklaar en absolute waarhede beklemtoon word, gaan dit in die post-modernisme oor die mens as subjek, die onvoltooidheid van die menslike denke, die onmeetbaarheid van die bestaan van die mens en oor die emosionele en geestelike bestaan van die mens se lewe (Van den Berg:1998:195). Woorde en begrippe het relatiewe betekenis tot die taalsisteem waarin dit funksioneer en het alleen betekenis in hulle verhouding tot ander taaltekens, waarvan dit verskil of wat betekenis daaraan toevoeg. Woorde se betekenis is nooit finaal nie en dit verander ook voortdurend.

Soos ek reeds in hoofstuk 2 aangetoon het, verskuif die klem in die post-modernisme na die intersubjektiewe invloed van kultuur en taal, asook die hermeneutiese tradisie van teksinterpretasie(Müller:1996:81). Volgens hierdie teorie bestaan die werklikheid nie uit persepsies wat êrens in die sensuweestelsel gesetel is nie (Müller:2000:57), maar uit gedeelde konstruksie. So 'n saamgekonstrueerde realiteit bestaan in 'n domein van gedeelde betekenis.

Hieruit ontwikkel Derrida se begrip "dekonstruksie." Die begrip "dekonstruksie" word verder in hierdie hoofstuk (paragrafe 2.2.4.1 tot 2.2.4.3) meer volledig bespreek. Gerken (1991:108) sê: "In deconstructing a text, major propositions

about the nature of things are often shown to depend on an implicit acceptance of the supplementary meaning that it denies.” So open dekonstruksie die weg om nuut na versteekte betekenisse van tekste te kyk en so nuwe betekenisse moontlik te maak. Vir Gerken (1991:109) is dit hierdie besef wat die narratiewe paradigma laat ontstaan het. Hy sê daar kan nie sprake wees van die weergee van absolute feitelike gegewens in enige saak nie. Dit gaan eerder oor die wyse waarop die gegewens oorgedra word. Hy sê: “...they select and interpret the evidence in a way that will fit the cultural demands for proper narratives” (Gerken:1991:109). Narratiewe ontstaan dus altyd in samehang met die konteks waarin daar al heelwat groter stories bestaan.

Die sisteme waarmee terapeute werk “...are the narratives that evolve through therapeutic conversation”(Anderson & Goolishian:1988:379). Die terapeut moet taal gebruik om nuwe interpretasies te maak. Wanneer nuwe verbande gelê word, kom 'n nuwe bevrydende verhaal tot stand. Dit gebeur wanneer die terapeut help om deur ander taal ander betekenisse aan ervaringe te gee. Deur taal in die terapeutiese situasie op hierdie manier te gebruik, vind daar herformulering plaas (Müller:2000:14). Müller (2000:58) stel dit so: “Betekenisse word met mekaar gedeel en uiteindelik toegeken deur taal. Ons kan nou praat van “the act of languaging” en die “act of storying.”

Daarom sê Müller tereg dat die narratiewe benadering nie maar net as nog 'n metode hanteer moet word nie. Hy sê: “Dit gaan hier om 'n verstaan (epistemologie) en benadering tot die werklikheid” (Müller:1998:55). In die narratiewe benadering gaan dit dus oor 'n epistemologie en nie oor tegniek nie.

2.2 Die Narratiewe benadering in die praktyk

Freedman & Combs(1996:42) sê: “People are born into stories; their social and historical contexts constantly invite them to tell and remember stories of certain

events and to leave others unstoried.” Müller(1996:3) sê mense vorm ‘n denkraamwerk deur kontekstuele ervaringe wat ‘n narratiewe vorm aanneem. Hierdie narratiewe word dan weer op die onbekende geprojekteer. So ontstaan daar weer verstelde teorieë wat op hulle beurt weer uitdagings aan die aanvaarde denkraamwerk stel.

In die narratiewe benadering word mense se doodgeloopte stories geherinterpreteer en geherstruktureer (Müller:1996:101). Die uitgangspunt wat gebruik word, is dat gesinspatologie gedefinieer word in terme van ‘n doodgeloopte storie. As daar nie ‘n vloei van die verledestorie na die toekomsstorie is nie, of as die toekomsstorie verduister is, is daar patologie. Müller(1996:102) sê: “Verandering vind plaas deur die twee stories wat nie wil saamvloei nie, weer en weer te herstruktureer (oorvertel en herinterpreteer) totdat dit in één storie ontwikkel.” In die narratiewe benadering is die storie self die veranderingsagent wat die verandering bewerkstellig en die storie is nie slegs ‘n bron om inligting te verkry sodat ander metodes later aangewend kan word om die gesin te verander nie.

Die volgende gevallestudie is ‘n voorbeeld van ‘n storie wat doodgeloop het:

Ruan en sy vrou Heleen het saam na my spreekkamer gekom. Hulle was baie moedeloos en depressief na hulle motor die vorige dag gesteel is. Algaande het hulle verhaal ontvou: Ruan was ‘n vermoënde sakeman wat reeds voor sy drie en twintigste verjaarsdag baie suksesvol gewees het. Op drie- en twintig het hy sy eerste motorskaking beleef. Hy is uit die kar geruk, met ‘n mes deur sy longe, skedel en been gesteek, op die grond neergegooi en aangerand. Toe hy bygekom het, was daar ‘n draad om sy nek en ‘n klein swart seuntjie was besig om die draad los te maak. Die seuntjie het hom gehelp na die grootpad waar daar hulp opgedaag het.

'n Jaar of wat later is hy in die straat met messe aangeval en van sy baadjie en horlosie beroof. Daarna is hy ook deur inbrekers in sy huis oorval wat hom lelik aangerand het. In hierdie tyd is hy en sy eerste vrou uitmekaar. Na nog 'n jaar is sy motor weer gekaap en hy het met sy lewe daarvan afgekom. In hierdie tyd het sy broer gewelddadig gesterf. Toe hy van sy broer vertel, was dit die eerste keer dat hy in die gesprek emosie getoon het. "Ek en my broer was baie na aan mekaar..."

Ruan en Heleen se paaie het in hierdie stadium gekruis en hulle is getroud. Na die troue is Ruan se pa oorlede en is daar weer op hom geskiet terwyl hy in sy motor gery het.

Hulle vertel 'n verhaal van finansiële druk en van moeilikheid met Heleen se kinders. En nou is hulle motor weer gesteel - die motor wat hulle moet gebruik om 'n inkomste te genereer. Hoekom straf die Here hulle? Dit voel of dit nooit ophou nie.

Op 'n vraag wat al hierdie dinge aan hulle gedoen het, antwoord Ruan : "Ek was altyd 'n 'go-getter'. Maar nou is ek verlam. Ek kry niks deurgevoer nie. Ek gee ook nie meer baie om vir materiële dinge nie. Heleen antwoord: " Ek weet nie of die Here my straf omdat ek met Ruan getrou het nie. Ek wil net huil en huil. Ek maak die lewe vir hom baie moeilik."

Dit is belangrik dat die pastor, wanneer hy mense vir die eerste keer ontmoet, luister wat hulle stories vir hulleself beteken. Freedman & Combs(1996:44) stel dit so: "...we try to put ourselves in the shoes of the people we work with and understand, from their perspective, in their language, what has led them to seek our assistance." Dit is eers wanneer die pastor so luister dat hy alternatiewe stories kan herken. Ten spyte van alles wat die pastor in sy opleiding geleer het

en wat hy weet, moet hy juis in die gesprek luister na wat hy nie weet nie. Hy moet 'n "not-knowing" posisie inneem.

Hierdie "not-knowing" posisie wat die pastor inneem, is egter nie 'n posisie van "ek weet niks nie." Freedman & Combs (1996:44) sê: "Our knowledge is of the process of therapy, not the content and meaning of peoples lives." Die "process of therapy" waarvan gepraat word, is die narratiewe benadering tot terapie.

Hoewel die pastor 'n "not knowing" posisie inneem, interpreteer hy tog wanneer hy luister. Freedman & Combs(1996:45) sê: "When we listen, we *interpret*, whether we like it or not." Hoewel die pastor die storie interpreteer, is die mense met wie hy werk die primêre interpreteerders van hulle eie ondervindinge. Deur vrae te vra en deur mense uit te nooi om hulle stories vanuit 'n sekere hoek te vertel, kom daar nuwe lig. In sy boek "Om tot verhaal te kom" bespreek Müller(1996:141-182) 'n aantal sulke verhale wat uit verskillende hoeke vertel kan word:

2.2.1. Die sirkulêre verhaal

Gesinne is baie keer geneig om met die interpretering van hulle stories fout by een lid in die gesin of fout buite die gesin te soek, wanneer hulle toekomsstorie verstrengel geraak het. Deur hulle verhaal sirkulêr te formuleer besef, die gesin dat nie net een gesinslid "skuldig" is nie. Daar word deur hulle verhaal sirkulêr te formuleer, aan die gesin 'n groter korporatiewe medeverantwoordelikheid vir die probleem gegee. Die pastor fasiliteer 'n meer holistiese, minder blamerende verklaring vir die probleem(Müller:1996:142).

Die fasilitering word veral deur sirkulêre vrae gedoen. Burnham (1986:110-117) beskryf sirkulêre vrae ook as 'n tegniek wat terapeute gebruik om informasie te versamel. Hy sê: "The theme is to gather information by

asking questions in terms of differences and hence relationships” (Burnham:1986:110). In plaas van die gewone direkte vraagstelling, word gesinslede om die beurt gevra om kommentaar te lewer oor gedagtes, gedrag en onderlinge verhoudinge van die ander gesinslede. Burnham tabuleer ses hoofkategorieë van vraagstelling:

Opvolgende vrae

Hier word navraag gedoen na spesifieke interaktiewe gedrag onder spesifieke omstandighede. In die gevallestudie van Ruan en Heleen sou die terapeut aan Heleen kon vra: "Wat doen Ruan wanneer jy so aan die huil gaan?"

Aksie vrae

Hier word navraag gedoen na verskil soos aangedui deur 'n persoon se gedrag, eerder as 'n beskrywing van sy karakter. Wanneer daar byvoorbeeld 'n algemene stelling oor 'n persoon gemaak word, soos "sy is absoluut onmoontlik!", word daar navraag gedoen oor wat die persoon *doen* om die beskrywing te verdien.

Klassifikasie-vrae

Hier word navraag gedoen na die rangorde van belangrikheid van reaksies deur gesinslede met betrekking tot 'n spesifieke probleem. Daar kan byvoorbeeld aan Ruan en Heleen gevra word: "Wie van julle twee kry die swaarste nadat julle kar gesteel is?"

Diakroniese vrae

Hier word ondersoek ingestel na veranderinge in gedrag wat 'n aanduiding is van verandering in verhoudings by twee verskillende geleenthede, byvoorbeeld voor en na 'n spesifieke gebeurtenis. 'n Voorbeeld van so 'n vraag aan Ruan en Heleen sou wees: "Ek sien

julle kinders gee vir julle grys hare. Het hulle verhouding met mekaar en met julle, voor of ná die laaste krisis begin versleg?”

Hipotetiese vrae

Hier word navraag gedoen na verskil van opinie ten opsigte van 'n verbeelde situasie in die verlede, hede of toekoms. Hierdie vrae bevry mense van konkrete antwoorde en hulle hoop, vrese en drome word blootgelê.

Gedagte-lesende vrae

Hierdie vrae ondersoek die kwaliteit van kommunikasie wat daar in 'n gesin bestaan en wys tot watter mate die gesinslede bewus is van die ander se emosies en gedagtes.

Müller (1996:143) sê sirkulêre vrae het meer “difference-thinking” tot gevolg. Dit laat mense tot stilstand kom en nadink oor wat gebeur het, eerder as net op 'n stereotipe manier op te tree.

2.2.2 Die kronologiese verhaal

In die narratiewe gesprek lei die pastor die gesin om hulle verhaal kronologies te vertel. Terwyl die gesin hulle verhaal vertel, interpreteer hulle outomaties die verhaal, want die vertel van 'n verlede-verhaal is altyd 'n konstruk in die hede (Müller:1996:145). In die vertel van die kronologiese verhaal word die gesin gelei om hulle verhaal volgens die lewensiklus van die gesin en dan ook volgens die oorgange waardeur die gesin beweeg het, te vertel.

Elke gesin gaan deur die normale lewensiklus-oorgange soos huwelike, geboortes en sterftes. Wat vir hierdie navorsing egter van belang is, is die

idiosinkratiese oorgange (Müller:1996:149) wat 'n bepaalde gesin se situasie heeltemal uniek maak. Voorbeelde van idiosinkratiese oorgange sou wees die dramatiese ingryping wat misdadageweld soos byvoorbeeld 'n roof of 'n moord op 'n gesin kon hê. Hierdie oorgange het altyd verandering in die gesin tot gevolg.

Hoewel daar geen manier is om die veranderinge in 'n gesin te vermy nie, is die manier hoe die gesin op verandering verwerk, dit wat 'n verskil maak. Müller(1996:149) sê die gesin se vermoë om te verander word bepaal deur hulle vermoë om te rou (die verlies te hanteer).

2.2.3 Die grafiese verhaal

'n Baie bruikbare metode vir die pastor om die gesin se storie uit soveel moontlik perspektiewe aan te hoor, is die gebruikmaking van grafiese sketse in die terapeutiese proses. Müller(2000:81-86) noem drie tegnieke waarvan die pastor gebruik kan maak om die grafiese verhaal te vertel:

2.2.3.1 Genogram

Die genogram is 'n diagram van familie- en gesinstrukture . Dit word gebruik om temas en patrone binne die familie oor drie of vier geslagte te verhelder. Transgeneratiewe patrone wat herhaal, word deur die genogram blootgelê(Müller:1996:151). Die dieperliggende emosionele verhoudinge word ook op die genogram aangedui. Dit is veral van belang vir 'n gesin wat deur misdadageweld getref is, om op die genogram vir mekaar uit te wys wat die misdadag aan onderlinge verhoudinge in die gesin gedoen het.

2.2.3.2 Ekokaart

Die ekosisteem waarbinne 'n gesin leef, bestaan uit sosiale-,

ekonomiese-, politieke- en ander strukture wat die konteks van 'n gesin bepaal. Om vir die gesin 'n oorsig oor al die data te gee en te help om verbande tussen die strukture raak te sien, is die ekokaart ontwikkel. Müller (1996:156) sê: "Die teken van 'n ekokaart lei nie net tot 'n ewewigtige beoordeling van die gesinsituasie nie, maar veral ook tot nuwe besluite omdat wanverhoudinge en eensydige belangstellings, blootgelê word."

Wanneer die misdadageweld wat die gesin getref het, as 'n struktuur buite die gesin in die ekokaart aangedui word, kan die gesin perspektief kry oor die invloed wat die misdadageweld steeds op die gesin het.

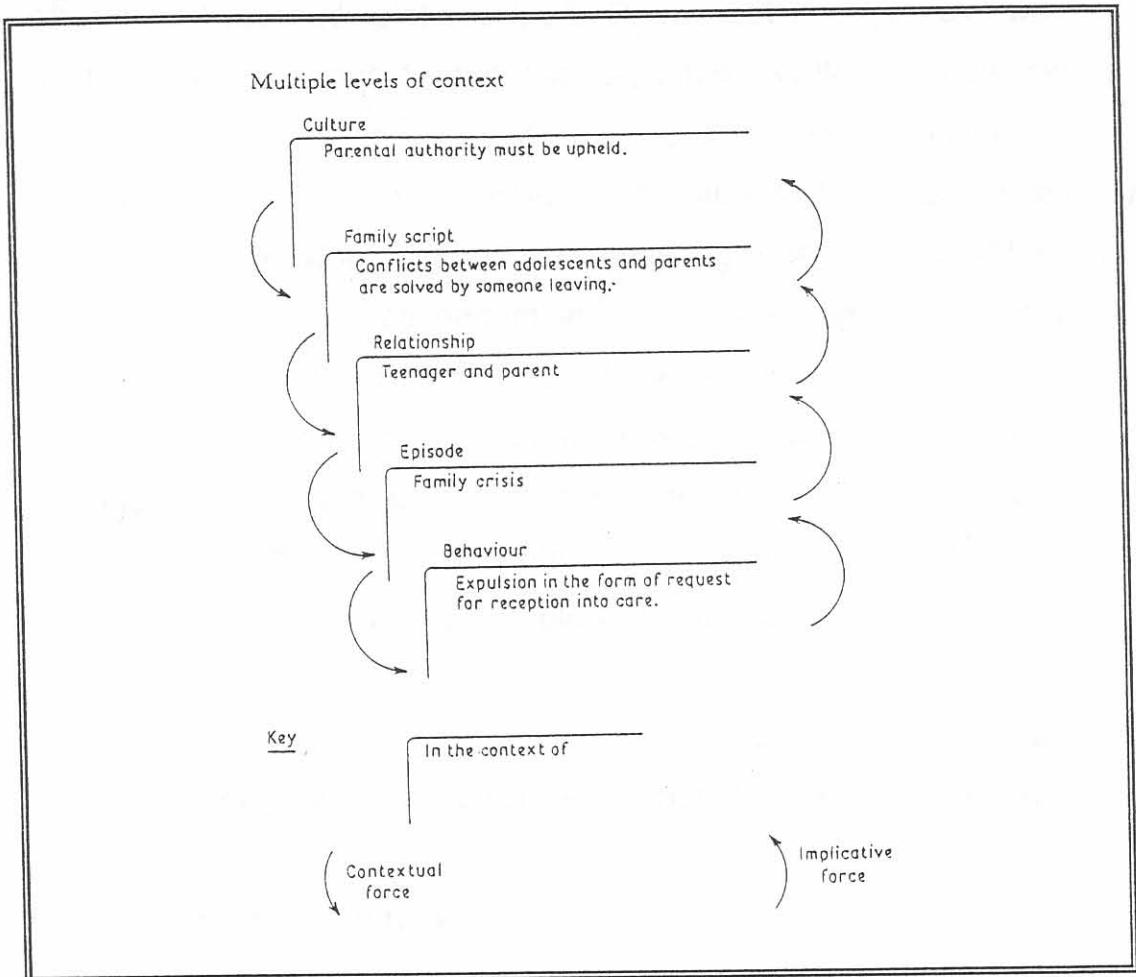
Ek het reeds die ekokaart meer volledig in Hoofstuk 3 (3.1) bespreek.

2.2.3.3 Lewenslyn

Die lewenslyn is 'n manier van die pastor om sy gespreksgenote te begelei tot die vertel van hulle verhale. Op 'n skoon stuk papier moet mens die verloop van jou lewe volgens 'n lyn voorstel. Die datums van oorgange moet aangedui word, terwyl die op's en af's en die kinkels en draaie aangedui moet word (Müller:1998:88). Müller stel voor dat om dit nog meer van 'n verhaal te laat word, aan elke persoon drie kleure penne gegee word wat die goeie, die gemiddelde en die slegte tye, deur kleure aandui. Hierdie oefening stel informasie oor die verledeverhaal vry wat dit vir mense moontlik maak om gebeure in die verlede te herinterpreteer.

2.2.4 Die eko-sistemiese verhaal

Daar moet altyd in gedagte gehou word dat geen verhaal binne 'n skoon ruimte afspeel nie. Burnham(1986:22) praat van *multiple levels of context*. Hy sê: "The concept of reflexivity emphasizes the mutual and simultaneous effect of the different levels of relationships on one another." Hy stel dit diagrammaties so voor:

Burnham:1986:23

In die gesprek moet die pastor die gesin help om te vorder vanaf 'n storie-vertelling van hulle lewe tot 'n verstaan van wat die invloede van die ekosisteem op hulle gesin was en steeds is. Die pastor sal die gesin moet help om hulle eie storie te verstaan in die lig van die groter storie waarbinne hulle klein storiëttjie vorm gekry het (Müller:1996:159).

Vir White en Epton (1990:18) is die breër sosio-politieke konteks waarbinne die verhaal afspeel, baie belangrik. Hulle sê: “While the text analogy provides a frame that enables us to consider the broader sociopolitical context of persons whose lives are situated in many texts, it also enables us to include a consideration of power in its operation and effects on lives and relationships.” Daar moet dus gesoek word na magsverhoudinge binne die groter sosio-politieke konteks wat die lewe en stories van die persoon wat sy storie vertel, domineer. Wanneer mense bewus gemaak word van die groter sosio-kulturele storie waarbinne hulle eie stories vertel word, vind daar verandering plaas. In Suid-Afrika sou vrae na ‘n manlike, ras gedomineerde samelewing gevra kon word. Freedman & Combs(1996:58) sê: “We believe it is our responsibility as therapists to cultivate a growing awareness of the dominant (and potential dominating) stories in our society and to develop ways of collaboratively examining the effects of those stories when we sense them at work in the lives and relationships of the people who consult with us.”

Die tegniek wat terapeute gebruik om mense bewus te maak van magsverhoudinge wat hulle lewens en stories domineer, is dekonstruksie.

2.2.4.1 **Dekonstruksie**

Volgens die konstruktivisme konstrueer elke mens sy eie realiteit en leef dan saam met die gevolge daarvan(Lester:1995:129). Die intrapsigiese of die interpersoonlike krisis verteenwoordig ‘n toekomsstorie wat disfunksioneel geraak het. Deur die realiteit, soos gesien deur die persoon met ‘n krisis, te rekonstrueer, kan baie probleme opgelos word. Lester (1995:129) sê dekonstruksie is gewoonlik die eerste stap op die weg van rekonstruksie. Dekonstruksie kan op eerste- of tweede-orde verandering fokus.

2.2.4.2 Dekonstruktiewe luister

Lester(1995:131) stel die volgende stappe vir dekonstruksie voor:

- Die eerste stap in dekonstruksie is om te kontroleer of die berader die toekomsstorie wat aangebied word, duidelik verstaan.
- Die tweede stap in dekonstruksie is om die inhoud waarmee die verduisterde toekomsstorie gekonstrueer is, te probeer verstaan.
- Die derde stap in dekonstruksie is om die relevante data wat deel van die toekomsstorie *kon* gewees het, bloot te lê. Terwyl die data bymekaar gemaak word, soek die terapeut na die gapings in die persoon se persepsie van die realiteit.

By dekonstruksie moet die gevestigde magsverhoudinge en die magspel wat aan die gang is, ondergrawe word. Dit word gedoen deur dekonstruktiewe luister en dekonstruktiewe vrae wat gevra word. Na alles moet gesê word, God dekonstrueer elke menslike situasie en elke mag met die opstanding van Christus.

Die gevallestudie wat ek in die vorige hoofstuk bespreek het van Arrie wat 'n algemene handelaarsaak in 'n swart woonbuurt bedryf het, is 'n voorbeeld van hoe daar na 'n verhaal deur die bril van die groter sosiaal-kulturele storie, na die magspel gekyk kon word.

Die verhaal speel af in 'n manlik en ras gedomineerde samelewing. Deur vir Arrie bewus te maak van die groter sosio-kulturele storie kon gevestigde magsverhoudinge en die magspel wat in die verhaal aan die gang is, ondergrawe word.

2.2.4.2 Dekonstruktiewe luister

Freedman & Combs (1996:46) sê 'n mens luister dekonstruktief wanneer jy na mense se stories luister sonder om die kragteloze, pynlike en patologiese aspekte van hulle stories te verswak of versterk. Deur hierdie manier van luister word openinge gesoek na aspekte in mense se lewensverhale wat nog nie vertel is nie. In lyn met die sosiaal konstruksionisme word daar geglo dat mense se stories nog nie klaar gevorm is nie en dat mense hulle stories weer kan konstrueer. Freedman & Combs(1996:46) sê: “We believe that this attitude helps to deconstruct the ‘factify’ of people’s narratives, and that such deconstruction loosens the grip of restrictive stories.” Wanneer ons dus op 'n dekonstruktiewe manier na stories luister, glo ons dat stories baie moontlike betekenis het. Dit wat iemand hoor, verskil baie keer van dit wat die spreker bedoel het wat dit moet wees. Deur gapings in die verstaan van die stories te soek en vir die storievertellers te vra om die gapings in te vul, kry die storievertellers kans om hulle stories op 'n nuwe manier te ondersoek. Op hierdie manier ontstaan daar nuwe konstruksie. Gerken en Kaye (1992:170) sê: “The failure story with which the client entered therapy can be swapped for a success story”

2.2.4.3 Dekonstruktiewe Vraagstelling

Freedman & Combs (1996:56) sê dat wanneer die gesin die terapeut begin vertrou, kan die terapeut begin om vrae van 'n meer interventiewe aard te stel. Daar word nou in die gesprek geskuif van dekonstruktiewe *luister* na dekonstruktiewe *vraagstelling*. Dekonstruktiewe vraagstelling nooi mense uit om hulle stories uit verskillende hoeke te bekyk. Die vrae is daarop gerig om die gesin te laat raaksien hoe hulle stories gekonstrueer is, om hulle

beperinge raak te sien en om hulle te laat beseef dat daar alternatiewe stories is wat gekonstrueer kan word.

Vrae wat onder andere aan Arrie in die gevallestudie (Hoofstuk 5 - 4.1) gevra kan word, is die volgende:

- Wat sou jy vir jou aanvallers wou sê?
- Wat dink jy sou jou aanvallers vir jou wou sê?
- Sou jy weer in beheer van die situasie kom as jy selfmoord pleeg? Is dit jou manier om mag terug te kry?

2.2.5 Die geëksternaliseerde verhaal

Om 'n gesin se verlede-verhaal te herstruktureer (*reframe*) word onder andere van ekternalisering gebruik gemaak. White & Epston(1990:38) sê: “‘Externalizing’ is an approach to therapy that encourages persons to objectify and, at times, to personify the problems that they experience as oppressive.” In die proses van ekternalisering word die probleem gesien as 'n aparte entiteit wat buite die persoon of verhouding staan wat as 'n probleem beskryf is. Ekternalisering is eerder 'n houding wat terapeute het, as 'n tegniek wat deur terapeute gebruik word. Die geloof dat 'n probleem iets is wat 'n persoon se lewe beïnvloed en dat die probleem en die persoon nie een is nie, word as basis vir ekternalisering gebruik. Probleme word deur mense as neerdrakkend en intimiderend ervaar(Müller:1996:165). Die ekternalisering van die probleem stel mense in staat om hulleself los te maak van dominante verhale wat hulle lewens en verhoudinge vorm. White & Epston sê wanneer mense hulle van die dominante verhale wat hulle lewens beïnvloed, losmaak, “...persons are able to identify previously neglected but vital aspects of lived experience - aspects that could not have been predicted from a reading of the dominant story” (White & Epston:1990:41).

Müller(1996:167) gee 'n oorsig hoe die terapeut eksternalisering kan gebruik:

- Die terapeut en die gesin moet saam 'n naam vir die probleem soek. So bevind die terapeut homself in vennootskap met sy kliënt teen die probleem.
- Die probleem moet gepersonifiseer word en daar moet allerlei negatiewe bedoelinge en taktieke aan die probleem toegeken word.
- Daar moet ondersoek ingestel word na wyses waarop die probleem afbrekend, oorheersend en ontmoedigend ervaar word.
- Geleenthede en situasies moet herroep word toe die gesin nie deur die probleem gedomineer of verlam is nie.
- Die terapeut nooi die gesin uit om stories uit die verlede te vertel wat wys dat die gesin eintlik bevoeg en sterk is, maar dit nie altyd beseef nie. Historiese bewyse word ontdek wat vertel van die gesin se bevoegdheid om die probleem teen te staan.
- Die gesin word uitgenooi om 'n toekomsstorie te verbeeld. Hulle moet spekulêr watter soort toekoms wag vir 'n gesin wat sterk en bevoeg teen so 'n probleem optree.
- Daar moet gesoek word na 'n ondersteuningstelsel wat nie net die gesin in die toekoms sal ondersteun met die nuwe identiteit en storie wat aan die ontwikkel is nie, maar wat ook "applous" sal gee vir hulle suksesse(Müller:1996:171).

2.2.6 Die geloofsverhaal

Müller(1996:173) beskryf die geloofsverhaal as 'n metode wat in die narratiewe pastoraat gebruik word. Die Christen leef binne 'n geloofsgemeenskap wat sy eie verhale het. Lester(1995:39) sê: "Each individual has created sacred stories that express personalized understandings of religious faith." Soms gebeur dit dat die gesin die

verhaal van die geloofsgemeenskap en ook die Verhaal van God in, botsing met hulle eie verhaal beleef. Dit gebeur ook dat gesinne sukkel met die integrasie van God se Verhaal met hulle eie verhaal. Müller (1996:174) sê daar moet dan 'n hermeneutiese proses aan die gang kom waardeur dit vir die gesin moontlik word om hulle storie in die lig van dié Verhaal te interpreteer.

Pienaar (1996:219) stel dit so: "As metafoor is dié Verhaal oor mense en hulle ontmoeting met God, 'n venster op die koninkryk van God; 'n venster wat die leser en die vertolker van die verhaal, uitnooi en uitdaag om die visie deur die venster te kom deel, en om met hulle verhale deel van dié groot verhaal te word. In die kyk deur die venster word die horison van die kyker en die horison wat deur dié Verhaal verteenwoordig word een en word dié Verhaal opnuut in die lewens van mense gebore." Lester (1995:41) sê ons leer ook dié Verhaal ken deur die stories van mense wat in verhouding met Hom staan. Hy sê: "In scripture, the tradition and within the community of faith we have the stories of creation and redemption, exodus and deliverance, crucification and resurrection. For the Christians, of course, the story of Jesus is the story par excellence, the primary story representing the Creator.

Deur die integrering van die mens se storie met dié Verhaal, bevestig die mens sy eie identiteit. Pienaar(1996:219) sê die Meesterverhaal waarbinne ons gebore word, help ons om te verstaan dat ons deel van 'n verhaal is wat begin het nog voordat ons gebore is. Dit help ons nie net om te verstaan wie ons is nie, maar ook Wie s'n ons is.

Die byeenbring van dié Verhaal en die gesin in 'n krisis se storie, lei by uitnemendheid tot herformulering van hulle storie, soos dit in die volgende

gevallestudie na vore kom:

Willie is 'n pastoor in 'n Pinksterkerk. Hy is ongeveer 50 jaar oud en hy en sy vrou is reeds 12 jaar in hulle huidige gemeente. Na 'n kerklike vergadering in Johannesburg wou hy gou sy ouers gaan besoek. By 'n drie-rigting verkeerslig het 'n blommeverkoper aan hom blomme probeer verkoop. Die volgende oomblik skuif daar 'n man met 'n pistool langs hom in en beveel hom om vinnig verder te ry. In sy tru-spieëltjie merk hy dat daar 'n motor hulle volg en dwing om vinniger te ry. By 'n verlate myn dwing hulle hom om sy klere uit te trek en sy kontant en kredietkaarte te oorhandig. Terwyl twee mans die kredietkaarte neem om geld te gaan trek, bly die ander vyf agter om die spot met hom te dryf. Een van die kapers, 'n bruin vrou, het ook haar klere uitgetrek en as 'n groot grap teen hom kom aanlê. Daarna het een van die ander met 'n pistool probeer kyk hoe na aan hom hulle kon skiet - soveel so dat hy die wind van die koeëls teen sy gesig kon voel. Hy onthou dat hy baie geroep het dat die Here hom moet help.

Na die twee manne teruggekom het en sy kaarte tot by hulle limiet leeg getrek het, het hy water gevra. Die een het gesê dit is nie nodig nie, aangesien hy in elk geval doodgemaak gaan word. Een van die kapers wat agtergebly het - soos wat hy gedink het die slegste een van die klomp, het die ander berispe en gesê: "Hierdie een is anders - los hom uit." Hulle gee hom toe water uit 'n bottel uit. Om die water te kry moes hy op sy knieë voor hulle staan om te drink - sonder dat hy aan die bottel mag raak.

Hy beskryf 'n kalmte wat oor hom gekom het - asof dit besig was om met iemand anders te gebeur.

Hulle laai hom toe agter in hulle motor se katebak en laai hom in die middestad af. “En daar staan ek, sonder klere en sonder ‘n sent aan my, en ek weet nie eers waar ek hulp moet soek nie. Die vreemdste was dat dit nie eers vir iemand snaaks was dat ek só daar loop nie. Ek onthou dat ek by ‘n kafee ingegaan het. ‘n Ou Griek het dieper die kafee ingestaan en na my gekyk. Toe hy my sien, het hy uitgeroep: ‘Man of God, let me cover you.’ Hy het op my afgestorm, sy hande om my geslaan en my met sy lyf toegemaak. Toe het alles om my swart geword.” Die Griek het hom na ‘n hospitaal geneem waar hy toe opgeneem is.

“Dit was eers drie dae later dat ek van iets om my bewus geword het. Ek het barokmusiek hoor speel en die mooiste toneel van engeltjies gesien wat teen die muur geverf was. Later het ek besef dat die muur net wit geverf was sonder enige engele. Ek het gewonder of ek in die hemel was. Ek draai toe om en sien die bed langs my raak en besef dit kan nie die hemel wees nie. Die verpleegster langs my bed vra toe na my naam en adres. Toe kon hulle eers my vrou laat weet...”

Op ‘n vraag hoedat die gebeurtenis hulle lewens verander het, het hulle die volgende opgenoem:

- ☐ Sedert die voorval ry hulle bitter min alleen in ‘n motor. Hy sorg ook dat hy niks waardevols saam met hom dra nie.
- ☐ Voordat hulle êrens heen gaan ry is dit asof daar ‘n spanning begin opbou. “Ek dink die ding pla my vrou meer as wat dit vir my pla.”
- ☐ Hulle het anders na die lewe begin kyk. “Ek dink ek het baie

rustiger geword en my prediking het 'n ander diepte gekry”

☐ *“Ek gee nou ook werklik vir mense om wat seergekry het. Ek kan saam met hulle huil.”*

Op 'n vraag wat daartoe bygedra het dat hulle heel begin word het, vertel Willie: “My kerkraad wou hê dat ek verlof moes neem en weggaan. Ek het daarteen besluit omdat ek glo dat daar genesing in die familie is.” Die verwysing na familie, het betrekking op die familie van gelowiges. Die heelwordproses het momentum gekry omdat daar gelowiges gewees het wat omgee en dit ook kom wys het.

Hy het ook weer kontak gemaak met die Griek en hulle het goeie vriende geword. Hy het die Griek gevra hoekom hy na hom as “Man of God” verwys het, waarop die Griek geantwoord het dat hy net gesien het dat daar “iets anders” aan hom was.

Die besef dat daar 'n groter storie agter sy storie was deur byvoorbeeld die twee verskillende persone wat opgemerk het dat daar iets anders aan hom was, die Griek wat hom as man van God aangespreek en selfs die teenwoordigheid van die engeltjies teen die muur in die hospitaal, het gemaak dat hy kon begin heel word.

Hy besef ook dat God hom nou op 'n baie besondere manier gebruik in die lewe van mense wat deur 'n trauma gegaan het. In alles sien hy die genadige hand van die Here.

In paragraaf 3.1 oor *Pastoraal-Narratiewe benadering* sal ek meer volledige opmerkings oor die integrering van die geloofsverhaal en die gesin se eie verhaal maak. Hier is dit egter van belang om daarop te let

hoedat Willie sy eie verhaal in terme van die geloofsverhaal interpreteer. Dit is dan ook die integrasie van die twee verhale wat gemaak het dat hy en sy gesin kon “survive”.

2.2.7 Die hipotetiese verhaal

Freedman en Combs maak die opmerking dat dit vir terapeute moeilik is om onbevange na mense se stories te luister. Terapeute se eie storie oor terapie, hulle opleiding en ondervinding, maak dat hulle met gespitse ore sit en wag vir iets wat hulle uit hulle eie terapeutiese storie herken. Hulle sê: “Our stories about therapy conspire to make us listen with our ears cocked and our mouths set to say “Aha!” when we recognize a “clinically significant item” - something that we know what to do with”(Freedman & Combs:1996:43).

Dit is egter gevaarlik om met voorafopgestelde hipoteses in ‘n gesprek in te gaan. Müller (1996:179) sê dit is absoluut belangrik dat die hipotese as ‘n *hipotese* hanteer moet word en nie as ‘n *diagnose* nie. Die terapeut moet ook heeltyd bewus wees van veranderinge wat in die gesin plaasvind en moet dus nie op een bepaalde hipotese fikseer nie.

Binne die model van narratiewe betrokkenheid funksioneer die hipotese ook nie as ‘n soort diagnose wat die terapeut maak en dan die gesin daarmee konfronteer nie. Müller(1996:182) sê: “Dit is eerder ‘n gemeenskaplike nuwe punktuasie wat algaande as ‘n gedeelde konstruk vorm aanneem.”

2.3 Interkulturele gesprekvoering en die narratief

Müller (2000:33) sê elke individu, insluitende die pastor, se storie is ingebed in die storie van ander. Hierdie stories groei binne ‘n kulturele bedding. Elke storie

is soos in 'n kombes toegevoeg deur die breër narratief van familie, omgewing en kultuur. 'n Kombes gee 'n gevoel van warmte, veiligheid en geborgenheid. Dit is nie altyd maklik vir die mens om onder hierdie kombes uit te klim nie. Wanneer ons egter nie uitklim nie, bly ander se wêreld vir ons onverstaanbaar en duister. Daar is baie alternatiewe vir enige moontlike situasie. Freedman en Combs(1996:12) sê dat niemand hoef beperk te word deur die geloof-sisteem (*belief system*) waarbinne jy gebore is nie.

Om te probeer verstaan wat onder 'n ander persoon of groep se kombes aangaan, vra meer as net kennis oor die kombes. Müller(2000:35) sê dit vra meer as net 'n neutrale luister na die ander se verhaal. Dit vra 'n gewilligheid om by die ander se verhaal betrokke te raak. Van Niekerk(1992:5) sê namate apartheid in Suid-Afrika verdwyn en daar al meer wisselwerking tussen swart en wit groepe kom, is goeie gesindhede 'n voorvereiste. Hy sê dit is egter nie genoeg nie. Dit het van die grootste belang geword om te besef wat die aard van die magte is wat hier teen mekaar stoot. Dit kan egter nie gebeur as daar nie 'n doelbewuste en empatiese inbeweeg in die ander se kulturele sisteem is nie. Een mens kan ook nie sommer net in die ander se kulturele sisteem inbeweeg nie. Dit is eers wanneer jy vertrou word dat jy in die sisteem ingetrek word.

Attie van Niekerk (1992:65) vertel 'n pragtige staaltjie uit sy ondervindige as sendeling om bogenoemde te illustreer:

“Die meubelwinkels verkoop moderne stoele met 'n raamwerk van ronde yster, sowat 'n anderhalwe sentimeter dik, en 'n sitplek van plankies. Dikwels het ek mense tuis besoek, en dan word die nuwe stoel uit die rondawel gehaal vir my om op te sit. Die vrou sit op die grond en as die man daar is, sit hy op die lae muurtjie of op 'n lae plankstoeltjie. Dan sit ek hoog tussen die mense, maar nie vir lank nie. Die skerp ysterpote sak weg in die misgesmeerde lapa, en kort

voor lank sit ek net so laag soos hulle.”

Hoewel dit vir my as wit Afrikaanse man moeilik is om my in die leefwêreld van byvoorbeeld 'n swart sakeman wat in 'n “township” bly en baie keer die slagoffer van vrees en intimidasie is, te verstaan, was dit tog vir my moontlik om na so 'n man se storie te luister:

Enos Lekalakala besit 'n kafee in 'n swart woonbuurt. Die kafee is ongeveer 800 meter van die naaste woonhuis af. Die gebou is ongeveer 400 meter van die hoofpad geleë en is die enigste gebou in die omgewing. Dit is toegekamp met 'n hoë draadheining. In die hoek, agter in die erf is daar twee buitetoilette. Bo-op die dak van die toilette is 'n lig aangebring wat die erf verlig. Dit skyn ook reg op die venster van die kafee waar Enos en sy swanger vrou geslaap het.

Een aand, om 00:10 hoor Enos honde blaf. Hy loer by die venster uit en sien twee manne besig om oor die heining te klim. Die lig op die dak van die toilette verlig egter sy gesig en die boosdoeners sien hom raak. Die volgende oomblik klap skote en die venster waardeur hy loer, spat aan skerwe. Die koeël tref hom skrams en slaan in die muur agter hom vas. Hy gryp sy geweer en skiet terug. Die boosdoeners kies die hasepad.

Na hierdie voorval moes hy by ten minste drie geleenthede met sy geweer die lug inskiet om indringers in die aand van sy eiendom te verwilder.

Op 'n vraag oor hoe die gebeurtenisse sy lewe beïnvloed het, noem hy die volgende sake:

- Waar hy voorheen min gedroom het, droom hy nou baie.*
- Hy slaap onrustig. Wanneer hy slaap, slaap hy baie lig.*
- Waar hy vroeër redelik vet was, het hy sedert die voorval heelwat*

gewig afgegooi.

- Hy het ook begin om sy lewenstyl te verander. Waar hulle vroeër vir vriende gaan kuier het, bly hulle nou net by die winkel om dit op te pas.*
- Hy het ook 'n vrees wanneer hy die hek in die aand moet gaan toesluit. Hy wag tot hy niemand naby die hek sien nie, voor hy dit vinnig gaan toesluit.*
- Hy trek ook sy voertuig naby die kafee dat boosdoeners sal sien dat daar iemand is.*

Op 'n vraag of hy nie eerder sou wou wegtrek nie, antwoord hy dat daar nêrens is om heen te gaan nie. Daar is nie veilige plekke in die land nie. Die situasie in die land moet net regkom. Mense is as gevolg van intimidasie bang om by die polisie betrokke te raak deur klagtes te lê of deur te getuig. Hy sê ons bly tussen misdadigers. Ons weet nie altyd wie hulle is nie. Dit kan ons kinders wees of ons broers of selfs die mense wat saam met die polisie werk.

Op 'n vraag oor hoe hulle dit reggekry het om aan te gaan te midde van hulle vrese, het hy geantwoord: "Ek bid elke aand dat die Here ons moet bewaar. My dominee het my ook kom besoek. Hy is 'n baie goeie 'counselor'... 'n Mens moet maar net aangaan. Die skelms moet gevang word en vir 20 jaar in die tronk gesit word. Hulle moet leer dat as hulle iets wil besit, moet hulle daarvoor werk. Hulle moet ander se goed uitlos."

Hoe meer ek sy verhaal hoor, hoe meer besef ek hoe baie alle mense wat deur misdaadgeweld getref is, se stories raakpunte het. Twee sake waarop die terapeut wat met interkulturele gesprekvoering te doen het, bedag moet wees, is *vooroordele* en die *reaksie op verandering*:

2.3.1 Vooroordele

Balswick en Morland(1990:26) noem die volgende eienskappe van menslike groepe:

- Menslike groepe is instaat om simboliese betekenis te skep. Daardeur skep hulle hul eie siening van die realiteit.
- Menslike groepe is nie die alleen skeppers van die realiteit en van die menslike natuur nie. Individue en menslike groepe handhaaf 'n dialektiese verhouding: menslike groepe is 'n menslike produk, maar ook 'n onafhanklike realiteit. Hoewel menslike groepe ook produkte van hulle sosiale omgewing is, is hulle nie eksklusief so nie.
- Dit staan menslike groepe vry om die realiteit te verwing. Christene verstaan dat dit gebeur omdat hulle in 'n staat van vyandskap of verwydering van die God wat die realiteit geskep het, leef.
- Menslike groepe word gedeeltelik deur selfsugtige belange gemotiveer.
- Hulle regverdig hulle selfsugtige gedrag op grond van hulle definisies van die realiteit. Menslike groepe is nie alleen instaat tot selfsugtige dade nie, hulle is ook instaat om hulle selfsugtige gedrag so te definieer dat hulle nie hulle gedrag as selfsug interpreteer nie.
- Menslike groepe is 'n bron van vertroosting, identiteit en ondersteuning. Dit is ook 'n bron van vyandigheid, spanning en konflik.

In die pastoraat moet die pastor bewus wees van distorsies by hom en by die gesin in die krisis, wat veroorsaak is deur ideologieë, rassisme en seksisme.

Müller(2000:33) sê vir betekenisvolle interkulturele kommunikasie is twee dinge belangrik:

- Ons moet eerlik met onself en ook met die ander persoon wees oor ons vooroordele.
- Dit is ook belangrik dat daar 'n vorm van metakommunikasie - kommunikasie oor ons vooroordele, sal plaasvind. Dit is belangrik om jou eie vooroordele te verwoord en vir die ander persoon die geleentheid te gee om jou te help om van wanvoorstellings ontslae te raak. Die mens sal bereid moet wees om ou geykte interpretasies te heroorweeg en homself af te vra of die interpretasie van die ander nie moontlik net so geldig is nie.

2.3.2 Verandering

Van Niekerk (1992:6) sê hy is bekommerd dat diegene in ons wit gemeenskap wat teen apartheid was en is, dit nie gaan regkry om by apartheid verby te kom nie. Hy sê mense voel dikwels baie selfingenome as hulle die onreg van die ou strukture met al die teenstrydighede en domhede daarvan, erken en veroordeel. Dan is hulle tevrede, want hulle reken hulle het afskeid van apartheid geneem. Hulle het nog nie regtig die ander kant van die saak probeer verstaan nie. Müller sê die verlede mag nooit vergeet word nie. Wanneer die verlede vergeet is, bestaan daar geen lens waardeur daar na die toekoms gekyk kan word nie. "En as die lens van die verlede nie 'n helder toekomsbeeld wil verskaf nie, moet die verlede geherinterpreteer word, maar nie uitgewis word nie.

Taal moet gebruik word om nuwe interpretasies te maak. Eers wanneer nuwe verbande gelê word, kom daar verandering en kom 'n nuwe bevrydende verhaal tot stand. Müller (2000:37) sê pastorale optrede het altyd te doen met verandering. Hoe sterk daar ook al met die kernstories

van die eie groep geïdentifiseer word, moet daar steeds vasgehou word aan die moontlikheid tot verandering en die verlossing van skadelike interpretasies en vooroordele.

In 'n gespreksituasie moet daar eers 'n gedeelde taalkonstruk bestaan voordat nuwe taal aan 'n gebeurtenis gekoppel kan word. "Hierdie gedeelde taalkonstruk behels ook 'n gedeelde kultuur en wêreldbeskouing" (Müller:2000:16).

Müller(2000:16) sê die pastor moet 'n eerbiedige luisteraar wees, wat nie te gou probeer begryp nie. Hoe langer die pastor probeer om te verstaan, hoe groter word die kans vir werklike dialoog en hoe kleiner word die moontlikheid tot misverstand.

Van Niekerk (1992:58) het die volgende gebeurtenis opgeteken wat bogenoemde goed beskryf:

"Wilhelm van Deventer van Tzilidzini vertel hy het 'n Sionis se begrafnis bygewoon. Die mense het rondom die hutte onder bome gesit op stoele, op klippe, op die grond. 'n Uur en 'n half lank het hy in doodse stilte tussen die mense gesit. Niemand het 'n woord gesê nie. Toe buig 'n man oor na hom en fluister: "Isn't this wonderful?"

Dr. Ockie Erasmus, gesoute sendeling, het gesê: "Dit is eers as jy mense se stiltes verstaan dat jy hulle taal begin begryp."

3. *Pastoraal*-Narratiewe benadering

Met die keuse van die woord *pastoraal* voor die woord *narratiewe* maak ek spesifiek in hierdie navorsing 'n keuse om ook 'n *pastorale dimensie* in die narratiewe benadering in te bring.

Wanneer die pastor en die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, ontmoet, geskied dit binne 'n bepaalde konteks. Van Huyssteen (1987:177) sê dat teologie 'n drie-ledige konteks het:

- Die konteks van die godsdienstige ervaring,
- die konteks van die kerk en
- die konteks van teologiese refleksie op die gebeure.

Die begeleidingsproses kan nie van bogenoemde konteks losgemaak word nie. Müller (1991:185) maak die stelling dat praktiese teologie 'n integrasie van al drie hierdie kontekste is. Die pastor as verteenwoordiger van God, verteenwoordiger van die kerk en as "kenner" van die teologie, sal steeds bewus moet bly dat dit deel van die pakket is wat hy in die terapie indra - of hy dit nou wil weet of nie. Freedman en Combs (1996:57,58) skryf: "In the context of therapy, like it or not and even though we take steps to minimize it, the therapist's words are privileged. Inflicting our beliefs on the people we work with would replicate the effect of the dominant culture's privileged knowledges and practices on those in subjugated positions." 'n Mens sou kon byvoeg: Of die pastorale terapeut daarvan hou of nie, die konteks van sy eie en die gesin wat voor hom sit se godsdienstige ervaring, die konteks van die kerk en die konteks van sy teologiese opleiding, is deel van die gesprek. Hy kan (en wil) hom nie daarvan losmaak nie. Die narratiewe pastoraat hou rekening met die individu se reg om sy eie verhaal te vertolk, maar ook met die verhaal van die pastor, wat die Christelike tradisie verteenwoordig, om die gesin se verhaal met die Verhaal van God in aanraking te bring (Pienaar:1996:222).

3.1 Geloofswaardes

Pienaar(1996:206) sê waardes is die geïnternaliseerde en gesentraliseerde maatstawwe waarmee iemand sy eie gedrag, asook die gedrag van die mense rondom hom, beoordeel. Waardes funksioneer meestal op die vlak van die bewuste, maar kan ook onbewustelik funksioneer. Ideologieë is baie keer onderliggend aan waardes.

Louw(1993:206) noem onder andere die volgende aspekte van waardes:

- Waardes is intrapsigies. Dit maak dikwels deel uit van die nie-waarneembare deel van die mens se eksistensiële oriëntasie binne 'n bepaalde sosiale klimaat.
- Dit bied vastigheid en sekuriteit aan die mens.
- Waardes kan as konsepte of idees geformuleer word wat doelgerigte gedrag bevorder.
- Waardes funksioneer op 'n onbewustelike- sowel as 'n bewustelike vlak.
- Waardes speel 'n rol by die maak van keuses en bied 'n raamwerk waarbinne handelingte voltrek word.
- Behoeftes soos seksualiteit en liefde speel 'n groot rol in die slyping van waardes.
- Waardes is motiverend van aard.
- Omdat waardes selektief is en op voorkeurgedrag berus, speel persoonlike keuses 'n belangrike rol in die vorming van waardes.
- Waardes is normatief van aard. Omdat dit etiese implikasies het, is daar 'n verband tussen waardes en die mens se gewete.

Mense se waardes ontwikkel reeds van kleintyd af. Ian Stewart en Vann Joines(1986), is aanhangers van Transaksioneel Analitiese denkrigting. Hulle beskryf in hulle boek TA Today die "Parent ego-state" as die

volledige stel gedagtes, gevoelens, waardes en gedrag wat die mens by sy ouers en ander ouer-figure gedupliseer (*copied*) het. Hulle sê: “In formal language, we say that these are parental *introjects*. To introject something is like swallowing it whole instead of chewing and digesting it”(Stewart & Joines:1986:32). Hulle sê dit is tipies wat kinders doen met dit wat ouers aan hulle moduleer. Hulle glo en aanvaar wat aan hulle geleer word, onvoorwaardelik. Hoewel baie van die waardes wat so onbevoegte oorgedra word, “out-dated” is, het dit ‘n groot invloed op mense wanneer hulle volwasse is. Voorbeelde van sulke data wat deur die geslagte oorgedra en geglo word is: ‘n Vrou se plek is by die huis; kinders moet gesien en nie gehoor word nie; alle swart mense is misdadigers; alle wit mense is rassiste.

Waardes kan versterk en uitgedien wees. Vir mense om dit wat hulle altyd as waardes gesien het, nou as vooroordele te ontdek, is nie maklik nie. Wanneer die terapeut vrae oor die waardes begin vra, kan daar verandering kom. Voorbeelde van vrae wat gevra kan word is:

- Hoekom pas hierdie nuwe manier van dink julle beter as die ou manier?
- Uit dit wat julle vir my vertel het, wat dink julle gaan ek sê is vir julle waardevol in ‘n vriendskap? (Freedman & Combs:1996:139)

Eers wanneer die invloed van die skeefgetrekte waardes gedekonstrueer word, en die gesin in ‘n krisis sien watter invloed die skeefgetrekte waardes op hulle lewens het, kan daar groei plaasvind.

Müller (1996:176) sê waarskynlik een van die moeilikste opgawes van die pastor is om ook draer van Christelike waardes te wees. Hy grond sy stelling op twee punte:

- ❑ Waardes word nie sommer lukraak van iemand anders oorgeneem nie - al is dit ook 'n gerespekteerde pastor of terapeut.
- ❑ Subjektiewe waardes kan ook subtiel op die hulpsoeker afgeforseer word, met die gevolg dat die hulpsoeker nooit eienaarskap daarvan aanvaar nie.

Lester (1995:41) sê: "... we know God's story through the stories of those who have a relationship with God." Dit is veral ook waar van die pastor. Dit is vir die pastor nie moontlik om dié verhaal te bemiddel deur die tegnies-korrekte benutting van die Bybel en gebed in die pastorale gesprek nie. Die bemiddeling kan alleen plaasvind as die eg-gelowige pastor binne die sorgende konteks van die geloofsgemeenskap opereer (Müller:1996:176). Müller sê verder dit gaan oor 'n teenwoordigheid wat iets van God se teenwoordigheid in die gesprek bemiddel. Hierdie teenwoordigheid het te doen met 'n diepe kommunikasie wat bo woorde, tegniek, teorie, styl of teologie uitgaan.

3.2 "Unique outcomes"

Die nuwe dimensie wat in die gesprek ingebring word, kan lei tot 'n unieke oplossing (*unique outcome*). White en Epston (1990:16) sê hoewel 'n *unique outcome* nooit voorspel kan word nie, is dit altyd teenwoordig. Hulle sê: "They include the whole gamut of events, feelings, intentions, thoughts, actions, etc., that have a historical, present and future location and that cannot be accommodated by the dominant story."

3.2.3 Toekomstige unieke oplossings

3.2.1 Historiese unieke oplossings

Ten diepste vind die storie van God se bemoeienis met die mens

voltooing in die Heilige Gees. Die Heilige Gees het dit wat die Vader en die Seun kom doen het, kom vervul. Müller (1996:50) sê: “Hy is ook die een wat ‘n nuwe verhaal, die verhaal van menslike handeling, begin.” Die Heilige Gees is ook betrokke in elke pastorale gesprek wat gevoer word. Müller(1996:174) sê dit gebeur soms dat die pastor met ‘n semantiese skuif ‘n totale nuwe dimensie in die gesprek kan bring. Hy sê: “Dit is... ‘n kuns wat alleen bemeester word deur iemand wat in ‘n egte en voortgaande geloofsverhouding met God staan.”

Unieke oplossings kan geïdentifiseer word deur ‘n historiese nagaan van hoe die persoon soortgelyke probleme in die verlede hanteer het. Mense kan aangemoedig word om gebeure in die verlede in herinnering te roep wat in kontras staan met hulle huidige probleem. Deur na te gaan hoe hulle die probleem in die verlede hanteer het, kom daar nuwe oplossings vir die hede(White & Epston:1990:56).

3.2.2 Huidige unieke oplossings

Party unieke oplossings bied hulleself aan gedurende die loop van die gesprek. Dit word gewoonlik deur die terapeut se nuuskierigheid onder die mense se aandag gebring en deur sy uinodiging dat hulle aan die *unique outcome* as ‘n oplossing sal dink. White en Epston (1990:59) sê: “The immediacy of these current unique outcomes is highly compelling, and they are directly available to persons for the performance of the new meanings.”

3.2.3 Toekomstige unieke oplossings

Daar kan ook *unique outcomes* in die toekoms wees. Dit kan geïdentifiseer word wanneer die persoon se planne om van sy

probleem weg te vlug, nagegaan en bespreek word (White&Epston:1990:60).

3.3 Die rol van die Heilige Gees in die Pastoraat

Hoewel dit die pastor is wat in gesprek met persone in nood is, is dit belangrik om daarop te let dat die pastoraat self nie die heil bewerkstellig nie (Louw:1993:34). Christus doen dit deur sy Heilige Gees. Aktiewe bystand in die pastoraat is gerig op die ontwikkeling van die gelowige se volwassenheid en op sy heelword proses.

Wanneer Firet (1974:173) oor die Heilige Gees en die pastoraat skryf, noem hy vyf sake om die verhouding te verduidelik:

- Hoewel pastorale optrede 'n menslike aktiwiteit is, is dit nooit 'n onafhanklike aktiwiteit nie. Dit kry eers sin in God se aktiwiteit wat met die menslike aktiwiteit saamhang en wat daaraan diensbaar is.
- Die aktiwiteit van God wat daarop gerig is om die mens in die heil te laat lewe, "...is niet buiten de mens omgaand, over hem beschikkend handelen, maar een *komen* van God tot hem"
- Die kom van God na die mens, is nie die een of ander verskyning waar God aan die mens verskyn nie. Dit is eerder 'n lewende "Woordrelasie" van persoonlike gemeenskap. God tree dus met die mens in 'n verhouding.
- God kom na die mens in sy Woord - die Heilige Skrif. Die Woord van God is 'n dinamiese werklikheid waar mense ervaar dat God vandag nog aktueel vanuit sy Woord praat. Die gebruik van narratiewe as 'n geloofsuitdrukking het 'n baie ou tradisie

(Louw:1993:399). Daar was reeds in die Ou Testament sprake van 'n narratiewe metode van Skrifgebruik. Louw sê die tradisie rondom Israel se verdrukking in Egipte en die Eksodusverhaal funksioneer as 'n soort "oer-verhaal" waar die bestaan van die Ou Testamentiese kerk omgeweef is. Die evangelie beskryf ook 'n God wat aktief en *skeppend* in die verlede gewerk het en wat in die hede by ons betrokke is. Hy is ook die God wat vanuit die toekoms ons die toekoms in, uitnooi. Lester (1995:69) sê: "He is unquestionably here with us in the present, but God reaches into the present from the future."

- Pastorale optrede is "intermediair van het komen van God in zijn woord, als dynamische werkelijkheid"(Firet:1974:175). Dit beteken nie dat die pastor dien as 'n luidspreker waardeur God se woorde weerklink nie. Die pastor is ook nie 'n kommentator wat God se woorde toelig nie. Die pastor is ook nie 'n toepasser wat God se Woord op mense en hulle situasie toepas nie. Pastorale optrede is eerder die veld waarbinne God en mens "... op elkaar betrokke word in die spanningsverhouding, waarin het woord geskiedt, dat een mens tot verstaan en verandering bring" (Firet:1974:175). Lester (1995:70) sê mense neem deel aan die voortgaande skeppingsproses "...by choosing direction as individuals and communities. By interacting with our activity, God's possibilities are introduced. We do not know the final shape of things to come, nor do we know the specifics of the ending; but we can trust the One who is trustworthy, who is steadfastly engaged with this becoming."
- Dit is belangrik om daarop te let dat die Gees nooit die persoon van die pastor of sy gespreksgenoot in die proses uitskakel nie (Pienaar:196).